

Andra roten, tomt 17

Kvarteret Herrnhutaren

Tolfte roten 1637–57v

Sjätte roten 1657h–70

Korsgatan från Vallgatan till Kungsgatans södra sida

Tills. m 2.16 Kungsgatan 45, Korsgatan 20

Lars Andersson, Lars Guldsmed 1638, 1645: 2 mtl, 1639, 1641–43, 1646: 4 mtl, 1640, 1644: 3 mtl.

Guldsmeden Lars Andersson var gift med *Anna Gudmundsdotter från Hönekulla* gård i Råda socken, syster till *länsmannen Anders Gudmundsson* och till lagläsaren Anders Torkelssons hustru Ingeborg. Lars Andersson köpte en fjärdedel i Hönekulla gård och flyttade sin verkstad till den gård, som senare benämndes 4.30. Av Hönekulla gård torde Lars Anderssons söner *guldsmederna Anders och Johan Höberg* ha tagit sitt namn.

Vid kämnärsrätten den 20.9.1646 tvistade Lars guldsmed med Börge (Andersson) snickare om priset på den gård denne hade köpt av honom.

Jon Persson Cronans båtsman R12 1642: 2 mtl, 1644, 1646–50: 1 mtl

Börge (Andersson) snicker R12 1646–47: 2 mtl, 1648–52, 1654: 2 mtl, 1655: 1 mtl

1656: 1.4 1657v: -18 (VI), 1657h: 1, 1658: 3

Börge Andersson snickare omtalades t.o.m. 1658.

Tomtöreslängderna 1670 nämner dåvarande *mönsterskrivaren (senare befallningsmannen) Anders Börgesson* som ägare. Sammanträffandet i ägarelängderna är ett indicium, inte ett bevis på att det är far och son det rör sig om.

Men Anders Börgesson var (se nedan) verksam längre norrut och uthyrde därför denna gård på Korsgatan.

Jöns däledragare

1669–70

25.3.1684 vände sig *Olof Bryngelsson i Karleby vid Falköping* till rätten i Göteborg angående arvet efter hans syster Jöns däledragares hustru. Det omtalades, att Olof Bryngelssons omyndiga brorson var i tjänst hos *Olof Larsson skräddare*.

Joakim Schönfelts eller Jockum bakares änka

1674–79

Joakim eller Jacob bakare bodde 1638–41 i rote 17 och 1648–55 i första roten. Samtidigt omtalas han äga anställda i "landerierna" för vilka han 1652–55 betalade mantalspenning. Sommaren

1670 behandlades den 13 juni och 7 juli Joakim Schönfeldts ansökan om förskoning från arrendet för den jord han arrenderade nämligen $7\frac{3}{4}$ morgenland från 1.3.1653 till 1670. Kontraktet med staden hade skrivits 23.11.1650.

Joakim Schönfelt hade upptagit sina odlingar av öde land. Sedermera hade *Martin von Lengerken* och *Håkan Eilking* brukat dem. Rätten fann det skäligt att förskona bakaren Joakim Schönfelt ”både för en och annan skatt, så vida han en långan tid på landet bott, och i medlertid ingen borgerlig näring haft haver. Dessutaan kom hans närvarande medellöshet i consideration. och det han nyligen här sitt bakeri å nyo inrättat haver och för den skull utan lindring och understöd ej kan bestå”.

Den 10.6.1667 klagade Joakim Schönfelt över att han fortfarande icke hade fått betalt för 60 pund bröd värda 148 d kmt, som *kommissarie Peder Larsson* hade mottagit av honom på kronans vägnar på den tid Peder Larsson var proviantmästare. I en supplik daterad den 13.4.1668 (EIIa:2) berättade Schönfelt, att han genom giftermål med *president Mikael Wernles* enda dotter Estrid hade blivit ägare till Hede gård. Han hade då måst avvitra de barn han hade med förra hustrun, varför han hade måst försälja gården i Göteborg. Delvis måste han lösa Hede av Wernles kreditorer. Vid kämnärsrätten i Göteborg 2.4.1669 berättas, att det vete Joakim Schönfelt hade köpt av Henrik Kradepool 1668 skulle betalas i Cornelius Leches gård vid östre Gamle Port i Köpenhamn av Anders Svensson, föreståndare för barnhuset i Köpenhamn.

Som svar på en supplik av Joakim Schönfeldts änka *Estrid Wernle*, att hon, ”nu som tillförene” skulle erhålla tillstånd att ”låta ombära bröd till salu uti en korg” beslöt rätten enligt resolutionsboken den 19.1.1682 att hon såväl ”i anseende till hennes slätta villkor som ock frånhändes och avsidens boende, varest hon nu för tiden alls ingen avgång på sitt bröds bakande kan hava, skall få till Påsk nästinstundande nu som tillförene låta bära omkring sitt bröd i korgen att försälja. Men i medlertid må hon antingen förskaffa sig någon särdeles brödbod på belägligare ort, eller på annat sätt, som bäst hon kan, sig förse”.

Joakim Schönfeldt hade åtminstone två döttrar. Den 10.5.1669 vände sig Anders Björnsson mot sin svärfader Joakim Schönfeldt angående dennes avlidna dotters modernearv. Det bör vara dottern *Gertrud*, vars matrimonium Joakim Schönfeldt talar om i en supplik.

27.3.1679: *Anders Elofsson* bodde i Anders Börgessons hus. Anders Börgesson hade givit honom tillåtelse att flytta in i gården, eftersom han om påsken blev husvill. Ingen överenskommelse om hyra eller köp hade förekommit. Börgesson skulle citeras till den 7 juli.

Nils Grefwe

1679–81

Nils Amundsson Grefwe och hans svåger *Oluf Johansson* tvistade den 30.1.1680 vid rätten med *Tideman Grefwes* änka *Annika Corneliidotter* om Amund Grefwes efterlämnade gårdar. Rätten försökte förlika parterna så att ”änkan förblir vid tryckeriet vid den byggde gården” under det att Nils Grefwe tog den obebyggda tomten. ”Actores ville äntl. behålla bägge gårdarna. äntl. utlåtandes sig wara tillfredställd, om änkan vill taga alla de små omyndige barnen till sig”. Rätten bad dem söka förlikning genom gode män.

Rutger von Ascheberg talade i en skrivelse 1681 om ”f.d.befallningsmannen i Sunnerviken välbetrodde Anders Börgessons särdeles flit, tro och vaksamhet i Kungl. Maj:ts tjänst”. Anders Börgesson ansågs kunna göra bättre tjänst längre norrut och ”kunna med flit inhämta kunskap och göra berättelser om vad hos våra nabor och grannar i Norige sig tilldrager.

Ännu 1696 omtalas Anders Börges gård. Där bodde då notarien *Jonas Edgren* (se 9.20, Polism.). Den 28.8.1687 fick Anders Börgesson fullmakt att efterträda Johan Wetterman som häradshövding i Sörbygden, Sotenäs, Tunge m.fl. härad. 1698 blev han häradshövding i Bullaren, Kville, Tanum och Vätte härad. Han var bosatt på Lerstens gård i Fjällbacka till sin död 1701, Om hans död skriver Sundholm i "Några prästsläkter i Skara stift": "Efter Rutger Seth blev Anders Börgesson fogde och sedan häradshövding. Var en illack sälle, bodde vid Fjällbacka, där han tog en ynkling ände, ty sedan han varit med och plundrat ett strandat skepp tog han räddhoga till sig och i sitt stall sköt han sig ihjäl med en pistol".

Denna händelse avspeglas inte i Kville härads dombok.

Däremot kan man långt senare i häradets dombok läsa om vad som tilldrog sig vid tiden för *Anders Börgessons änka skraddaredottern Gunilla Gunnarsdotters* död i maj 1703. Vid tinget den 9–10, 11 och 26–29.5.1715 påbörjade *Gunilla Bengtsdotter* sin kusin Anders Börgessons son *stämpelmästaren Paul Wallin*, att han 1703 skulle ha våldtagit henne. Detta skulle ha skett "efter anbudit och av henne försakat äktenskapslöfte". Sedan han av hennes sjuklighet och opasslighet hade förmärkt, att hon var havande, skulle han ha slagit henne med sin knytnäve för bröstet och hjärtat uti sin stuga på Fjällbacka. Genast därefter, när hon kom ut i köket skall hon ha fött ett omoget foster och därefter legat sjuk och i sängen i tre veckors tid. Hon hade därefter aldrig varit fullt frisk. Den 1 okt 1714 hade hon på kämnärskammaren i Göteborg uppvisat ett (från 1703 härstammande) missfoster. Samtliga på Fjällbacka strand boende inkallades till tinget och alla vittnade till Paul Wallins fördel. Ingen hade märkt, att Wallin skulle ha haft minsta intresse för sin moster Britta Gunnarsdotters dotter Gunilla Bengtsdotter. Paul Wallin berättades vara en "stilla och sedig" person och ingen på Fjällbacka hade om honom hört annat än det som "ärligen och skickeligen" var. Varandes så beskaffat på den stranden, att nogsamt förspörjes, vad som där ske plägar i någons hus av större eller ringare värde. Däremot vittnades det om att Paul Wallins mor Gunilla Gunnarsdotter på dödsbädden i testamente velat ge systerdottern en del saker men icke haft bläck att skriva med. Det skulle vara en silverkanna, ett silverbälte, ett sammansmält silverstycke, 2 uppbredda sängar och hennes gångkläder. Detta hade Gunilla Bengtsdotter aldrig erhållit. Gunilla och hennes mor hade stannat på Fjällbacka hela 1703 till jul och därefter 1704 stannat "till dess wattnit blev oppit". Sedan reste de med Wallins gods och båt till Göteborg.

I domslutet befriades Paul Wallin från de grova och obevisade beskyllningar, som Gunilla Bengtsdotter hade påbördat honom och som gick ut på liv och ära. Gunilla ålades plikta två gånger 40 d smt eller slita ris.

Häradshövding Anders Börgesson behöll sin gård på Korsgatan ända till sin död. Den 3.6.1701 sökte konsistorium inteckning i Anders Börgessons gård (2.17) på Korsgatan till säkerhet för den balans, vari sonen *konsistorienotarie Wilhelm Wallin* råkat.

Av tomtöreslängderna framgår, att gården 1705 tillhörde den ovan omtalade sonen stämpelmästare Paul Wallin, död 9.2.1723. Den 4.4.1711 köpte accismästare Paul Wallin stolrum i domkyrkan till sin dotter *Caisa Wallin* efter sin avlidna hustru *Christina Holst*. *Kanslisten Aron Holst*, som var morbror till Paul Wallins barn *Wilhelm, Andreas och Catharina*, yttrade sig 1713 (RR s 277?) om Wallins avvitring inför omgifte.

Stämpelmästaren Paul Wallins änka *Maria Wallin (född Ahrenberg)*, som i tomtöreslängderna 1723 betecknas som fattig, begärde den 28 februari detta år att på grund av sitt fattiga och usla tillstånd och sina tre små omyndiga barn befrias från avgift för gravöppning och klockor för sin avlidne man. Hennes tillstånd var bekant för magistraten: hon hade mist hus i branden. Hon be-

gravdes D 1.10.1731. Flera av Paul Wallins barn begravdes i Gustavi: ett 1708, 2 st 1717, ett 1720 och 1721,

Gården ärvdes av sonen *Harald Wallin*, född i andra äktenskapet Han omtalas som packhuskri- vare, när han då han lät begrava barn i Gustavi 1749 och 1756.

Guldsmedsmästare Georg Ernst Wendt

köpte gården av Harald Wallins förmyndare *tenngjutaremästare Anders Strandberg* den 22.9.1732 efter föregående värdering för 640 d smt plus diskretion av ett par silverspännen om tre lod och en guldring om en halv dukat. 25.10.1732 erhöll Wendt fastebrev på gården liggande ”mellan Kungs- och Wallgatorna med pastor Margraffs hus i söder och avlidne notarien Sjö- ströms arvingars hus i norr”. Tomten höll 79 fot i längd och 24 fot i bredd. Wendt, som hade er- hållit burskap 23.9.1733, avled redan i augusti 1735. Han sades då efterlämna hus och gård på Korsgatan bestående av en tomt mellan tenngjutare Törngren och madame Sjöström, härav två tredjedelar bebyggd. Gården ägdes sedan av hans änka *Maria* och efter hennes död 1651 (begr. 16 jan.) av mågen *guldsmedsmästare Johan Martin Zimmerman* och hans hustru *Eleonora Maria Wendt*.

Guldsmedsmästare Johan Martin Zimmerman hade enligt uppgift 25.9.1752 fått löfte att slå sig ned i staden, Nu hade avlidne frimästaren Wendts änka, som var hans tillkommande svärmor, erbjudit honom att få övertaga hennes verkstad. Göteborgs guldsmedsämbe- te förklarade, att han fått sitt mästerskap på villkor att han skulle slå sig ned i Vänersborg. 23.1.1753: Zimmerman var numera gift med frimästare Wendts dotter. Han besvärade sig för magistraten över guldsmeds- ämbetets svar. – Fick dock burskap i Göteborg den 25.10.1754. När paret Zimmerman döper sin dotter *Johanna Maria* i Kristine uppräknas bland faddrarna ”Monsieur Andreas Reutz” och herr *Andreas Wennerwall* – någon med detta namn har aldrig fått burskap i Göteborg. Den 3.3.1753 (EIIb:73) befullmäktigade *Andreas Broman* och *Olof Zimmerman* sin svåger och broder Johan Martin Zimmerman att utkvittera de penningar, som influtit på auktionen efter deras sal fader och moder.

Johan Martin Zimmerman pantsatte 6.7.1764 till *Daniel Vignaulx* för skuld på 1 500 d smt sitt i andra roten på Korsgatan mellan Kungs- och Vallgatorna och för inteckning ograverade hus och gård.

Vid uppbud av granntomterna benämndes denna gård den 1.3.1767 fru *Magdalena Chr. Arfvids- sons*, född von Seths, gård. Hon var född 1717 och avled 1784 och var dotter till *sjötullsinspektör Herman von Seth* och *Helena Engström*. Hon var änka efter *superkargören Magnus Arfvidsson* (född i Marstrand 1719, död i Göteborg sept. 1762), vilken efterlämnade fyra döttrar och en son. Den senare avled före modern. Det framgår av bouppteckningen efter Magdalena Christina von Seth, att gården hade köpts för 4 700 d smt efter Magnus Arfvidssons död. Den bestod i undre våningen av tre eldrum, kök, handelsbod och två packbodar och i övre våningen av fem eldrum och kök. Märkligt nog står gården i tomtöreslängderna skriven på barnens förmyndare *kommerse- rådet Christian Arfvidsson*, halvbror till Magnus. Christian var son till *handelsmannen i Mar- strand Torkel Arfvidssons* första hustru *Margareta Olofsdotter Ström* och därigenom systerson till *brukspatronen Hans Olofsson Ström*. Modern till Magnus Arfvidsson hette *Johanna Cathari- na Printz*. Den Arfvid, som gett Arfvidsönerna deras namn var deras farfar *Arfwid Torkelsson*, gift med *Börta Olofsdotter*, vilken 1695 gifte om sig med *styrmannen Simon Petersson Basse*.

Den som gjorde namnet Arfvidsson känt över hela Sveriges handelsvärld var Christian. I likhet med andra göteborgska handelsmän ägnade han sig åt järn- och trävaruskeppningar från Väner- n.

En hävdatecknare i Svenskt Biografiskt Lexikon har som förklaring till hans stora framgångar som handelsman anfört, att han i synnerhet givit akt på de vinstmöjligheter, som det från 1747 stigande sillfisket erbjöd

I samband med bouppteckningen efter fru Magdalena Christina Arfvidsson såldes huset på Korsgatan till grannen i norr *handelsmannen Sven Linhult*. Han avled barnlös 24.9.1790 och efterlämnade då 24 000 rdr specie (bou 15.3.1791), därav hörnhuset 2.16–17 vid Kungs- och Korsgatorna, 4.166:32 rdr bco (näst intill det av honom till Brödraförsamlingen donerade huset). Han ägde också tomt 1.17.

Alla sina fastigheter hade Sven Linhult donerat till inrättandet av en andaktssal till *Evangeliska Brödraförsamlingens* enskilda sammankomster och andaktsövningar. Sedan även Sven Linhults änka *Ellika Lundberg* avlidit kunde nämnda församlingsföreståndare uppbjuda fastigheterna den 28.10.1799 med följande formulering:

”Sedan numera aflidne handelsman Sven Linhult och dess även avlidna hustru Ellika Lundberg genom Gåfwobref och Testamente af den 26 juni 1786, den 22 september 1788 samt den 30 juni 1792 gifvit och testamenterat sina twenne uti hörnet af Konungs- och Korsgatorna uti 2:dra kvarteret och 2:dra roten belägna Hus, Gårdar och Tomter. under Nris 16 & 16 jämte Hus och Gård under N:o 17 vid Korsgatan samt tomten N:o 17 i 1:sta roten vid Wallgatan till inrättande och iordninghållande af en Andagts Sal till deras Enskilda sammankomster och andagtsöfningar, som härstädes stå i gemenskap och förbindelse med den Evangeliska Brödra Församlingen: Så låter Föreståndaren wid samma Sal förberörda fyra Tomter med alla derå befintliga Hus och Åbyggnader i thet stånd the nu för ögonen befinnes här med första gången uppjuda.”

I ett brev till ”broder Briant” daterat den 18.3.1786 diskuterar Swen Linhult, hur den påtänkta salen bör byggas: ”Upplysningsvis vill jag erinra, att salen här icke kan byggas av sten, ty marken här i staden är lös och har ingen fast grund. och skulle kosta tre gånger mera än af trä. Att undersätta etaget under vår sal inredes till bodar är i flera avseenden nödvändigt, så att man får den att ligga högt över den fuktiga grunden och på det den icke vintertiden må taga skada av vatten och svallis: den får då också friskare luft och mera ljus än bland de nära liggande husen, kommer även mera undan från en del mänskliga ljud på min gård och kringliggande. För det andra är bodarna outhärliga för mig och de famlijer som nu och framdeles bebo huset. Breddem på salen blir 14 alnar invändigt och kanske, om husen komma bort och platsen blir ren, blir det 15 alnar. Höjden blir väl 8 eller 9 alnar, så att det kan bliva en läktare i vardera änden. Längden kan bliva 43 eller 44 alnar, men jag och flere bröder anse, att en sådan längd är onödig, och hålla före, att det är bättre att av c:a 9 alnar på den ändan, som gränsar ytterst mot gatan, medelst en mellanvägg göra en mindre sal av samma bredd som den stora, som vintertid vid vissa tillfällen med mindre folk icke blir så kall och som dock, när omständigheterna så fordra, kan brukas i ett med den stora. – På detta sätt blir den stora salen 33–34 alnar lång och kommer att ligga helt mot gården: på ena ändan av den stora salen göres ingång för bröderna, på den andra för systrarna, utan att man, om man ej vill, behöver gå igenom den lilla salen eller där bredvid liggande rum.”